

ODPRTO PISMO MIODRAGU PROTICU

Te dni mi je prišla v roke dvanajsta številka sarajevskega »Izraza« (1957), v kateri je ponatisnjen Vaš članek »Sadašnji trenutak jugoslovenske književnosti«, napisan za jugoslovanski časopis »Questions Actuelles du Socialisme«, ki izhaja v Parizu. Priznati moram, da sem vzel Vaš članek z zanimanjem v roke, čeravno s precejšnjim nezaupanjem, ne zaradi Vašega imena, ker ga ne poznam, pač pa zato, ker so se doslej vsi poskusi, obravnavati jugoslovanske literature na Vaš način, ponesrečili, in sicer iz dveh razlogov: prvič zato, ker jugoslovanska literatura ni organska celota, temveč jo sestavljajo različne nacionalne literature, ki so nastale in rasle pod posebnimi zgodovinskimi pogoji, na osnovi lastnih kulturnih tradicij, v območju lastnega knjižnega jezika in po lastni notranji zakonitosti, kar vse velja še danes; drugič pa zato, ker avtorji podobnih poskusov, kakor je Vaš, poznajo, če poznajo, po navadi samo del predmeta, o katerem govorijo, ne pa celote. Tako je bilo tudi v Vašem primeru. Iz članka, ki leži pred menoj, vidim, da zasledujete srbsko in hrvaško literaturo, medtem ko veste o slovenski bore malo, vsekakor pa premalo, da bi smeli o nji pisati, posebno ne v revijo, ki je namenjena tujcem. Iz tega, kar ste povedali o nji, sklepam, da jo poznate samo po redkih prevodih in po tistem, kar se piše o nji po srbskih in hrvaških revijah. Spričo tega Vam niti ne morem šteti v zlo, da ste ji v svojem »prikazu« posvetili manj vrstic kakor enemu samemu srbskemu pisatelju, namreč Oskarju Daviču. Ničesar nimam proti Oskarju Daviču, pa tudi ne proti temu, da spoštujete in cenite njegovo delo, vendar pa se mi zdi, da je tako nesorazmerje v prikazu, ki naj bo informativnega značaja, le preveč kričeče. Toda pustimo to in si oglejmo, kako obravnavate slovensko literaturo. Predvsem moram poudariti, da v svojem članku nikjer ne omenjate dveh terminov, namreč slovenska literatura in slovenski jezik, temveč da govorite samo o jugoslovanskih pisateljih slovenskega rodu, ali pa niti tega ne omenjate. Isto velja za makedonsko literaturo pa tudi srbsko in hrvaško. Tujec, ki ni podučen o tej stvari, bo po Vašem članku prepričan, da pišejo jugoslovanski pisatelji v enem in istem jeziku, in sicer v jugoslovanski.

In kaj veste povedati o jugoslovanskih pisateljih — Slovencih? Najprej omenjate dva kritika — Josipa Vidmarja in Borisa Zihlerla, prvega kot predstavnika psihološke, drugega kot predstavnika sociološke smeri. Če bi poznali na primer Vidmarjevo delo še po čem drugem kakor po zadnji polemiki med njim in Zihlerlom, kolikor je zašla iz »Naše sodobnosti« v srbske revije, bi si najbrže premislili, preden bi zapisali, da je Vidmar predvsem predstavnik psihološke smeri v kritiki in da je pri njem »čisto estetska komponenta književnega dela do neke mere zapostavljena«, saj je resnica rajši obratna.

Od prozaikov omenjate samo Prežihovega Voranca, Miška Kranjca in Franceta Bečka kot predstavnike sociološke, Cirila Kosmača in Andreja Hienga pa kot predstavnika psihološke smeri. Če pustim ob strani dve, tri šablonske in nebitvene oznake, je to vse, kar veste povedati o slovenski prozi v »današnjem trenutku«. Prežihovega Voranca označujete kot »največjega slovenskega prozaika dvajsetega stoletja«, ne da bi pri tem povedali, kaj mislite o Ivanu

Cankarju in zakaj je Prežihov Voranc večji prozaik kot Ivan Cankar; o Mišku Kranjcu, ki ga štejete med predstavnike »sociološke koncepcije«, obenem pa trdite, da se »poslužuje metode kritičnega realizma«, pa pravite dobesedno, da je »manjše shematičan i životniji nego izvesni drugi predstavnici sociološkega shvatanja literature, što ne smeta da junaci njegovih povesti budu izraziti i karakteristični socijalni tipovi« — kakor da bi shematičnost in neživiljenjskost bili predpogoj za ustvarjanje izrazitih in karakterističnih socialnih tipov.

Še slabše kakor prozaiki in kritiki so v Vašem članku zastopani slovenski pesniki in dramatik. Od zadnjih ne omenjate nikogar (saj se Vam med osemi jugoslovanskimi dramatik, če odštejemo Krležo, zdita vredna omembe samo Marijan Matković in Oto Bihačli-Merin), med pesniki pa samo Cirila Zlobca in Mateja Bora. Tega med »najbolj karakterističnimi imeni« pesniškega tradicionalizma, onega pa med nadarjenimi pesniki v sredini med avantgardizmom in tradicionalizmom — zakaj ravno ta dva, vedi bog. Povrh vsega je Vaša oznaka tradicionalizma nerazumljiva, saj pravite, da je zanj značilna »odsotnost iracionalnega«, obenem pa trdite, da v njem emocionalna komponenta prevladuje nad intelektualno — z drugo besedo racionalno — kar je očiten nesmisel.

Naj zaključim: Vaš članek je v celoti zgrešen. V informativnem pogledu zato, ker manjkajo v njem bistveni podatki, s katerimi je treba postreči tujemu bralcu, ako želite približati problematiko naših literatur, v ideološkem pogledu pa zato, ker so Vaši kriteriji za presojanje te problematike več kakor dvomljivi. Res je, da je podobna usoda, zlasti pa osvobodilno gibanje jugoslovanskih narodov, ki je preraslo v socialno revolucijo, zbližalo tudi njihove literature in jim vtisnilo skupen pečat, in prav je, ako zasledujemo in analiziramo kje, kako in v kakšnih oblikah se javljajo v teh literaturah, ki so si različne po jeziku in tradiciji, elementi nam vsem skupne humanistične vizije o življenju in človeški skupnosti — vendar o vsem tem v Vašem članku o današnjem trenutku jugoslovanske književnosti žalibog ni ne duha ne sluha, zlasti pa ne posluha za stvar, o kateri pišete.

Matej Bor